

Recenzija *Review*

Irena Lazar

UNESCO katedra in Fakulteta za humanistične študije, Univerza na Primorskem, Slovenija
irena.lazar@fhs.upr.s

ANTIČKO STAKLO

KATALOG STALNOG POSTAVA MUZEJA ANTIČKOG STAKLA U ZADRU

ANCIENT GLASS

CATALOGUE OF THE PERMANENT EXHIBITION OF THE
MUSEUM OF ANCIENT GLASS IN ZADAR

Anamarija Eterović Borzić in Berislav Štefanac, 2021. Antičko staklo. Katalog stalnog postava Muzeja antičkog stakla u Zadru / Ancient Glass. Catalogue of the Permanent Exhibition of the Museum of Ancient Glass in Zadar. Zadar: Muzej antičkog stakla. ISBN 978-953-8320-04-0

[https://doi.org/10.26493/2350-5443.10\(1\)89-91](https://doi.org/10.26493/2350-5443.10(1)89-91)

V letu 2021 so kolegi iz Muzeja antičkog stakla v Zadru na Hrvaškem pripravili obsežno dvojezično publikacijo, ki v hrvaškem in angleškem jeziku predstavlja celoten katalog razstavljenega steklenega gradiva v muzeju. Leta 2006 osnovani muzej, ki si je kot temo svojega poslanstva izbral antično steklo, je bil za ogled uradno odprt v letu 2009. Ideja za osnovevanje muzeja, ki jo je muzeološka in strokovna javnost sprejela precej skeptično, je temeljila na veliki količini izkopanega arheološkega gradiva, s poudarkom na rimskem steklu, s številnih nekropol na območju Zadra in njegove okolice, ki ga, kljub obstoječemu Arheološkemu muzeju v Zadru, zaradi obsega ni bilo mogoče ustrezno prezentirati.

Avtorja monografije Anamarija Eterović Borzić in Berislav Štefanac, oba kustosa arheologa v muzeju stakla, sta združila moči za pripravo obsežnega kataloga, v katerem je na 464 straneh velikega formata objavljenih 1467 kataloških enot eksponatov s stalne muzejske postavitve, vsi so predstavljeni tudi z barvnimi fotografijami.

V Uvodu je naprej predstavljena zgodovina ustanovitve in razvoja Muzeja antičnega stakla, sledi kratka predstavitev stalne razstave, ki je tematsko razčlenjena v osmih posamičnih sklopih oziroma dvoranih, zaključni pa se z opisom arheološkega porekla oziroma najdišč razstavljenega steklenega gradiva. Slednje je bilo v največji meri pridobljeno z dolgoletnimi terenskimi raziskavami Arheološkega muzeja v Zadru, med ka-

terimi posebej izstopajo najdišča rimskih naselbin in njihovih nekropol, kot so *Iader* (Zadar), *Aenona* (Nin), *Argyrunum* (Starigrad), *Asseria* (Podgrađe pri Benkovcu) in *Burnum* (Ivoševci pri Kninu).

Kataloški del se začne z dvorano oz. sobo 1, katere tema je odkritje stekla, razvoj steklarstva, tehnike izdelave in krašenje. Žal ob kataloški predstavitvi gradiva pogrešamo vsaj osnovni vsebinski uvod k izbrani temi posamezne dvorane in predstavljenim eksponatom, ki bi strokovnjaku, študentu ali laičnemu bralcu z nekaj več besedami kot v uvodnem poglavju predstavil, kaj nam izbrani predmeti ilustrirajo, o kateri temi iz naslova govorijo in zakaj so bili izbrani.

Ob branju oz. pregledu kataloga nam takoj umanjkata najmanj opredelitev tehnike izdelave posameznega predmeta in vrsta ali način izvedbe okrasa. Če pri nekaterih najdbah oz. kataloških enotah, ki imajo navedeno bibliografijo, to lahko preverimo na drugem mestu, pa je pretežni del gradiva neobjavljen in bralcu te informacije manjkajo. V pomoč bi bile tudi vsaj osnovne analogije oz. primerjave sorodnega gradiva. Pri dataciji predstavljenega gradiva prav tako ni povsem jasno, ali je časovni okvir izbran tipološko ali na osnovi grobne celote oz. datiranih plasti izbranih najdb. Navadno so tovrstne informacije podane na začetku, kot spremna informacija h katalogu.

Druga dvorana govori o importih, lokalnih delavnicah in reliefnih žigih. Bogat nabor gradiva nepoučenega ponovno pušča v dvomih, katere vrste gradiva lahko pripišemo lokalnim delavnicam ter zakaj in na osnovi česa je uveljavljeno tako mnenje. Pri importih steklenega posodja, še posebej omenimo kvadratne steklenice (kat. št. 321, 325) in nizke balzamarije s širokim vratom (npr. kat. št. 339, 341, 343, 344, 345 itd.), ki imajo na dnu odtis imen in kratic, ali čaše gubanke z odtisom novca (kat. št. 323, 327), bi risba dna in odtisa oz. žiga povedala več kot samo fotografija. Hkrati bi bila pomembna nekoliko širša informacija o pomenu tovrstnih žigov in odtisov, še posebej ker vemo, da je muzej tej tematiki leta 2012 namenil posebno monografijo.

V uporabljeni terminologiji in poimenovanju se ne želimo spuščati preveč podrobno, saj izrazi očitno sledijo publikaciji *Terminološki rječnik antičskog staklarstva*, ki jo je ta muzej izdal leta 2017. Opozoriti pa velja vsaj na eno od neskladnosti, ki vpliva tudi na prevod v angleški jezik in zaradi tega lahko povzroči precej zmede in nezumevanja, v stroki pa tudi upravičeno kritiko. Vrčič je izraz, ki ga kolegi v publikaciji uporabljajo za kvadratne steklenice in vrče skupaj in prevajajo kot juglet (angl.), kar ni sporno. Ni pa potrebno posebej opozarjati, da za opredelitev vrča in steklenice v stroki veljajo določena pravila. Steklenica, cilindrična ali kvadratna (angl. square bottle, cylindrical bottle), s široko stojno ploskvijo, sodi med transportno posodje. Zaradi vsebine in široke distribucije se na kvadratnih steklenicah pojavljajo imena ali kratice izdelovalcev, lastnikov delavnic ipd. Široka uporaba izraza *vrčič* oz. *juglet* (angl.), ki sodi med namizno posodje, namenjeno strežbi in serviranju tekočin, je torej neustrezna oz. napačna z več vidikov.

Dvorana 3 je namenjena steklenim posodam, uporabljenim v kozmetiki, farmaciji in medicini. Predstavljen je širok nabor balzamarijev, kroglastih in kvadratnih lončkov, vrčev in steklenic. Tudi v tem primeru pogrešamo nekaj uvodnih misli o področjih njihove uporabe ter o izboru in naboru predstavljenega posodja, še posebej ker med gradivom najdemo tudi širok nabor krožnikov, čaš in skodelic. Prav gotovo bi bila zanimiva tudi kaka grobna celota z ene od nekropol.

Nekropolam in pogrebniemu ritualu je namenjena četrta soba. Žal je tudi v tem sklopu gradivo predstavljeno tipološko; to je morda razumljivo za posamične ali starejše najdbe brez konteksta, ne pa za novo izkopano gradivo. Ustrezen izbor grobnih celot bi brez dvoma pričaral drugačno sliko in bolj celosten pogled na izbrano tematiko.

V naslednji sobi, dvorani 5, je izbrana tema nakit. Izbrana skupina steklenih prstanov, igel, jagod in diskov preslic lahko služi kot uporabne in želene analogije za številne grobne in naselbinske najdbe.

Gospodinjstvu oz. uporabi stekla v hiši in rimskem vsakdanu je namenjena šesta tema. Pester nabor gradiva bi morda lahko bil razdeljen v podskupine, npr. namizno posodje, shrambeno posodje, seti namiznega posodja, uporabne oblike (lijaki, rog, ampula, črnilnik itd.), zabava (žetoni), in z nekaj uporabnimi informacijami iz rimskega vsakdana in življenja v hiši podal zanimiv vpogled v življenje rimske *domus* ali celo vojaškega tabora.

Miniaturne steklene posodice so zbrane v sobi 7. Med njimi so predvsem številni balzamariji, bolj zanimive pa so miniaturne skodelice, čaše in vrčki, izdelani iz stekla vseh barv, ki pretežno izvirajo iz grobov. Velikokrat jim najdemo identične vzporednice v enakih oblikah večjih dimenzij, kar poznamo npr. tudi z grobišč rimske Poetovione. O njihovem namenu in pomenu v grobovih bi veljalo posebej razmišljati, predvsem na osnovi primerjav z najdbami ostalih rimskodobnih najdišč in tudi drugih oz. starejših kultur.

Zadnji sklop govori o redkih in izjemnih najdbah (*Rariteti i unikatni*). Izbor je seveda raznolik, verjetno tudi oseben oz. pogojen z muzejsko zbirko. Izpostavljeni so izdelki iz mozaičnega stekla, v kalup pihane posode v obliki ribe, datljev, glave, z napisi v grščini (tu ponovno pogrešamo opredelitev tehnike izdelave, prevod napisov), črno steklo, rdeče steklo itd. Večina teh najdb je bila zaradi svojih posebnosti že obravnavana in objavljena, kar je sicer navedeno v kataloški predstavitvi, pa vendar bi navedba nekaterih primerjav in stavek ali dva o tem, zakaj so posamezni predmeti unikatni oz. redki, pripomogli k razumevanju izbora.

Predstavljeni katalog gradiva iz Muzeja antičnega stekla v Zadru je brez dvoma dosežek, kljub izpostavljenim pomanjkljivostim. Z nekaj več ambicije pa bi bil lahko vsebinsko mnogo bogatejši in bolj izpoveden, čeprav naj bi bil predvsem katalog stalne postavitve. Brez dvoma bo zajetna publikacija tudi zaradi dvojezične objave našla mesto v strokovnih in javnih knjižnicah. Nekateri bomo v njej iskali primerjalno gradivo za svoje študije, drugi pa bodo uživali v oblikah, barvah in krhki lepoti stekla.